

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 20. února 2024 ve věci č. 6406/21 – *M. G. proti Litvě*

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že vnitrostátní orgány v nepřiměřeně dlouhém trestním řízení, ve kterém byl nepodmíněný trest odnětí svobody odvolacím soudem přeměněn na podmíněný, nedostatečně reagovaly na pokus o znásilnění nezletilého. Tím došlo k porušení procesních povinností státu vyplývajících z článku 3 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelem je 17letý chlapec, který byl v srpnu 2014 napaden ve svém pokoji při rodinné sešlosti partnerem své tety. Útočník násilím vnikl do pokoje, udeřil stěžovatele do hlavy a trupu, zmáčkl mu krk a genitálie, svlékl mu spodní prádlo a vyhrožoval znásilněním. Útok byl přerušen příjezdem policie. Stěžovatel byl následně hospitalizován. Policie okamžitě zahájila vyšetřování, nařídila znalecký posudek a započala s výslechy svědků. Stěžovatel opakovaně podstoupil lékařská vyšetření. V listopadu 2015 byl útočník obžalován. Soud prvního stupně konal řadu jednání a v lednu 2019 vynesl rozsudek, kterým útočníka shledal vinným pokusem o sexuální napadení a uložil mu trest odnětí svobody v délce tří let. V prosinci 2020 odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, avšak s ohledem na okolnosti případu, osobu pachatele a délku řízení změnil uložený trest na podmíněný. Nejvyšší soud v červenci 2020 rozsudek potvrdil.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatel s odkazem na článek 3 Úmluvy namítal, že trestní řízení trvalo nepřiměřeně dlouho a trest uložený pachateli byl příliš mírný.

a) Obecné zásady

Soud úvodem připomněl, že obecné zásady k procesním závazkům státu na poli článku 3 Úmluvy zejména v případech sexuálního zneužívání dětí jsou shrnuty ve věci *X a ostatní proti Bulharsku* (č. 22457/16, rozsudek velkého senátu ze dne 2. února 2021, § 176–178 a 184–192). Bez ohledu na konečný výsledek řízení musí ochranné mechanismy stanovené vnitrostátním právem v praxi fungovat v přiměřené lhůtě (tamtéž, § 188). Ačkoli neexistuje absolutní povinnost vždy uložit konkrétní trest, vnitrostátní soudy nesmí dopustit, aby závažné útoky na tělesnou a duševní integritu zůstaly nepotrestány nebo aby byly potrestány příliš mírnými tresty. Úkol Soudu proto spočívá v přezkoumání, zda a do jaké míry lze mít za to, že soudy při vyvozování svých závěrů podrobily věc pečlivému zkoumání, které vyžaduje článek 3 Úmluvy, aby nebyl narušen odstrašující účinek zavedeného soudního systému (*Myumyun proti Bulharsku*, č. 67258/13, rozsudek ze dne 3. listopadu 2015, § 66–67). Z judikatury Soudu konečně vyplývá, že v případech, kdy se děti mohly stát oběťmi sexuálního zneužívání, vyžaduje dodržování pozitivních závazků vyplývajících z článku 3 Úmluvy v rámci vnitrostátního řízení účinné uplatňování práva dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem přednostně zohledněn a aby byla náležitě zohledněna jeho zvláštní zranitelnost a odpovídající potřeby. Tyto požadavky jsou rovněž stanoveny v dalších mezinárodních nástrojích, jakými je např. [Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním](#) (tzv. Lanzarotská úmluva).

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Soud nezpochybnil skutkový stav zjištěný vnitrostátními orgány, že nezletilý stěžovatel byl ve svém domě fyzicky napaden členem své širší rodiny. Následkem napadení trpěl posttraumatickou stresovou poruchou. Útok dosáhl prahu závažnosti podle článku 3 Úmluvy vzhledem ke stavu

zranitelnosti stěžovatele, který musel hrozbu znásilnění vnímat jako dostatečně reálnou, aby mu způsobila úzkost a duševní utrpení. Vyšetřování bylo zahájeno v den podání trestního oznámení, byly získány důkazy a identifikován útočník. Stěžovateli byla poskytnuta vzhledem k jeho zranitelnosti zvláštní ochrana, bylo mu umožněno neúčastnit se soudních jednání a soudy uznaly, že drobné nesrovnalosti ve výpovědích obětí sexuálních trestných činů nejsou důvodem k pochybnostem o jejich celkové věrohodnosti s ohledem na šok, stres a stud, které oběti zažívají. Nejlepší zájem dítěte tak byl předním hlediskem (*X ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 192). Soud nicméně shledal následující nedostatky.

1. Délka trestního řízení

Řízení trvalo od srpna 2014 do července 2020. K jeho délce nejvíce přispěl počet lékařských vyšetření, která trpěla závažnými nedostatky zpochybňujícími schopnost vyšetřování zjistit rozsah zranění stěžovatele, a musela se opakovat (*mutatis mutandis Kraulaidis proti Litvě*, č. 76805/11, rozsudek ze dne 8. listopadu 2016, § 60). Provedení několika lékařských vyšetření v různých fázích vnitrostátního řízení nejenže prodloužilo toto řízení, ale také snížilo schopnost každého dalšího vyšetření přesně určit zranění stěžovatele, neboť fyzické známky těchto zranění se s odstupem času stávaly méně viditelnými. Ačkoli orgány nařídily v průběhu přípravného řízení tři lékařská vyšetření, která byla zaměřena na zjištění rozsahu stěžovatelových tělesných zranění, neposuzovaly dopad útoku na jeho duševní zdraví. Takové vyšetření nařídil až soud prvního stupně, a to až poté, co o to stěžovatel sám požádal. V této souvislosti Soud zdůraznil zvláštní zranitelnost mladých osob a zvláštní psychologické faktory v případech týkajících se sexuálního zneužívání nezletilých (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 183). Soud odkázal na [tzv. Lanzarotskou úmluvu](#), která uvádí, že některé sexuální trestné činy proti dětem nemusí zahrnovat žádné fyzické poškození, ale jejich psychický dopad může mít hluboké a dlouhodobé následky. Dále odkázal na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29 EU ze dne 25. října 2012 zavádějící minimální standardy v oblasti práv, podpory a ochrany obětí trestných činů, která uvádí, že násilí spáchané rodinným příslušníkem oběti může způsobit systematické psychické a fyzické trauma s vážnými následky, protože pachatel je osobou, které by oběť měla být schopna důvěřovat. Soud se proto domnívá, že bylo povinností vnitrostátních orgánů provést psychologické posouzení bez zbytečného odkladu a bez čekání na to, až stěžovatel o takové posouzení sám požádá (viz *mutatis mutandis X a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 213). Soud si je vědom pracovního vytížení odborníků a znalců, avšak opakuje, že je na státu, aby organizoval svůj soudní systém tak, aby jeho orgány mohly splnit požadavky Úmluvy (*Mardosai proti Litvě*, č. 42434/15, rozsudek ze dne 11. července 2017, § 55).

Soud proto dospěl k závěru, že délka vnitrostátního řízení je přičitatelná vnitrostátním orgánům a v důsledku toho řízení nesplňovalo požadavek rychlosti podle článku 3 Úmluvy. Nadto musel stěžovatel opakovaně podstoupit různá vyšetření a více než tři roky po napadení musel podstoupit také psychologické a psychiatrické vyšetření. Uvedené je neslučitelné s požadavkem [tzv. Lanzarotské úmluvy](#) omezit lékařská vyšetření dětských obětí sexuálních útoků na minimum, a stát tak nesplnil svoji povinnost náležitě řešit zvláštní zranitelnost dítěte a odpovídající potřeby (*X a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 192).

2. Uložený trest

Stěžovatel namítal, že trest uložený pachateli byl příliš mírný. Soud zopakoval, že otázky přiměřeného trestu v zásadě nespádají do působnosti Úmluvy a není jeho úkolem rozhodovat např. o přiměřené době odnětí svobody použitelné na konkrétní trestný čin (*Khamtokhu a Aksenich proti Rusku*, č. 60367/08 a 961/11, rozsudek velkého senátu ze dne 24. ledna 2017, § 55). Zároveň Soud nicméně připomněl, že aby byla splněna procesní povinnost podle článku 3 Úmluvy, neměly by být vnitrostátní soudy za žádných okolností připraveny připustit, aby závažné útoky na tělesnou a duševní integritu zůstaly nepotrestány nebo aby byly závažné trestné činy trestány příliš mírnými tresty (viz obecné zásady cit. výše a požadavek zakotvený v [tzv. Lanzarotské úmluvě](#) a výše uvedené směrnici EU zajistit, aby sexuální trestné činy proti dětem byly trestány účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi).

Soud proto přezkoumával, zda uložený trest lze považovat za zjevně nepřiměřený, aby zakládal porušení jednoho ze základních práv Úmluvy (*Sabalić proti Chorvatsku*, č. 50231/13, rozsudek ze dne 14. ledna 2021, § 98). S ohledem na omezenou roli Soudu nebyla hlavní otázkou délka uloženého trestu odnětí svobody, ale skutečnost, že byl uložen podmíněný trest. Rozhodnutí o uložení podmíněného trestu bylo přitom přinejmenším částečně založeno na délce řízení.

Soud uvedl, že procesní povinnosti státu podle článku 3 Úmluvy nevyžadují, aby pachatelé sexuálních útoků musely v každém případě vykonat trest odnětí svobody. Nicméně aby nevznikl pocit beztrestnosti a bylo zajištěno účinné odstrašení od sexuálních trestných činů spáchaných zejména na nezletilých, musí být rozhodnutí o uložení podmíněného trestu odnětí svobody řádně odůvodněno. To ostatně vyžaduje i judikatura litevského nejvyššího soudu. Krajský soud nevysvětlil, jaké okolnosti spáchaného trestného činu či které aspekty osobní situaci stěžovatele odůvodňovaly rozhodnutí o uložení podmíněného trestu. Nejvyšší soud se nezabýval argumenty stěžovatele, že pachatel si zaslouží přísný trest, protože stěžovatel (oběť) byl nezletilý, k napadení došlo v přítomnosti jeho dvouletého bratra a pachatel byl v minulosti odsouzen. Nadto žádný ze soudů nevzal v úvahu, že k pokusu o znásilnění došlo v domě stěžovatele, kde se měl cítit bezpečně, a že pachatel byl členem jeho širší rodiny (*mutatis mutandis Söderman proti Švédsku*, č. 5786/08, rozsudek velkého senátu ze dne 12. listopadu 2013, § 86). V souladu s [tzv. Lanzarotskou úmluvou](#) a uvedenou směrnicí EU by skutečnost, že trestný čin spáchal rodinný příslušník nebo osoba žijící ve společné domácnosti s dítětem, měla představovat okolnost přitěžující pachatelově odpovědnosti.

Soud zdůraznil, že není jeho úkolem zasahovat do volby trestního opatření, v dané věci nicméně shledal, že rozhodnutí o uložení podmíněného trestu nebylo přijato po pečlivém přezkoumání všech okolností dané věci (*Smiljanić proti Chorvatsku*, č. 1, č. 35983/14, rozsudek ze dne 25. března 2021, § 90), jakými byly věk a zranitelnost oběti, okolnosti útoku, rodinné vztahy mezi obětí a pachatelem, autoritativní postavení pachatele vůči oběti a následky útoku na fyzické a duševní zdraví oběti. Vnitrostátní soudy tak nepředložily dostatečné a přesvědčivé důvody ospravedlňující uložení podmíněného trestu z důvodu okolností spáchaného trestného činu, osobnosti pachatele nebo z jiných penologických důvodů. Významnou roli při rozhodování soudů o uložení podmíněného trestu hrála délka řízení, ta však byla přičitatelná především vnitrostátním orgánům.

Dále Soud konstatoval, že vnitrostátní soudy pachateli neuložily žádnou povinnost stanovenou v trestním řádu, jako např. omluvu stěžovateli, účast na nápravném programu či zdržení se kontaktu se stěžovatelem. Namísto toho mu uložily povinnost zaplatit 1000 eur do státního fondu na podporu obětí trestných činů a povinnost kontaktu s probačním úředníkem. Dle Soudu nelze takovou sankci považovat za přiměřenou ve vztahu k porušení jednoho ze základních práv stěžovatele podle Úmluvy. Nelze ani mít za to, že taková sankce má potřebný odrazující účinek, aby zabránila obdobným porušením v budoucnu, ani za to, že by ji oběť mohla vnímat jako spravedlivou (*mutatis mutandis Nikolova a Velichkova proti Bulharsku*, č. 7888/03, rozsudek ze dne 20. prosince 2007, § 60–63). Ačkoli bylo stěžovateli přiznáno 6000 eur z titulu nemajetkové újmy, přiznání náhrady škody není dostatečné pro splnění závazků státu podle článku 3 Úmluvy k účinnému odstrašení od úmyslných útoků na tělesnou integritu (*mutatis mutandis Pulfer proti Albánii*, č. 31959/13, rozsudek ze dne 20. listopadu 2018, § 71).

Soud uzavřel, že s přihlédnutím k tomu, co bylo pro stěžovatele v sázce, k délce řízení a uloženému trestu, vnitrostátní orgány nesplnily své procesní povinnosti podle článku 3 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudkyně Koskelo a soudce Krenc vyjádřili výhrady k provedení přezkumu uloženého trestu. Danou věc je třeba odlišit od případů, kdy vnitrostátní orgány neprovedly vyšetřování nebo odmítly přiznat obětem odškodnění (srov. např. *Valiulienė proti Litvě*, č. 33234/07, rozsudek ze dne 26. března 2013). Vnitrostátní soudy musí při vynášení rozsudků věnovat náležitou pozornost nepřiměřené délce řízení, nicméně trest odnětí svobody není jedinou vhodnou reakcí na sexuální

trestné činy z hlediska Úmluvy (*Irene Wilson proti Spojenému království*, č. 10601/09, rozhodnutí ze dne 23. října 2012).